

Fig. 1. Ligkapel på nye kirkegård og kirken set fra vest. KdeFL fot. 1990. - *The church seen from the west.*

RØGEN KIRKE

GJERN HERRED

Kirken nævnes ikke før sent i middelalderen, da den 1524[1] bidrog med et mellemstort beløb til den såkaldte landehjælp. Ved reformationen er den antagelig kommet i kronens besiddelse, hvilket er direkte bevidnet 1661.[2] 1609[3] og 1634[4] hører vi, at kirken er i dårlig stand og ikke selv kan betale den nødvendige reparation; lensmanden fik da af kongen besked om sammen med bispen at undersøge, hvilke kirker i stiftet, der kunne bringe undsætning. Førstnævnte år udpegedes nabokirkerne Tulstrup og Dallerup til opgaven. Tid efter anden var dele af Røgen kirkes indtægter solgt eller bortfæstet; således nævnes 1634[5] herredsfoged Jesper Pedersen (jfr. gravsten nr. 1) på Oustrupgård (i sognet). En forlening 1672-83[6] til greven på Frijsenborg blev 1684[7] overdraget et par købmænd i Hamborg »for forstrækning til kronen«. Et syn, der afholdtes på kirken efter Mogens Friis' død 1675,[8] lader formode, at kirketienden og jus patronatus er overgået til Frijsenborg (jfr. dåbsfad nr. 1) senest nævnte år[9] for 1724[10] at blive generhvervet af kongen. Herefter lagdes kirken under Skanderborg rytterdistrikt, og ved auktionen 1767[11] over distriktets ejendomme solgtes kirken til stedets sognepræst, provst Andreas Jensen Grønbech (jfr. sygekalk). I en årrække herefter var provsten og hans efterkommere kirkens ejer,[12] men ved midten af 1800rne tilhørte den »sognet«.[13] Den overgik til selveje 1. januar 1950.

Kirken ligger højt i et bevæget landskab, hvor kirkebakken er accentueret ved bratte fald mod syd og øst og delvis i nord. Beliggenheden over en markant skrænt kan minde om placeringen af kirken i Gjern (s. 3317) og den nu forsvundne i Bjarup (s. 3307). Landsbyen knytter sig til en

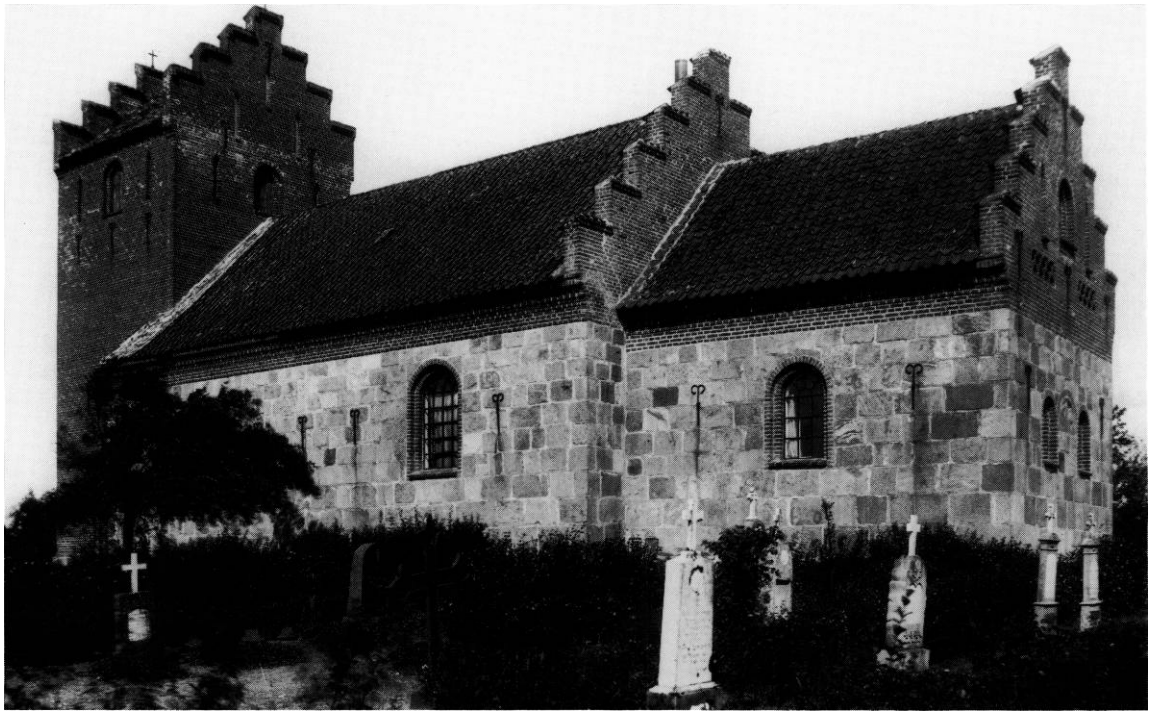

Fig. 2. Kirken set fra sydøst. C. Neergaard fot. 1896. - *The church seen from the south-east.*

trafikeret korsvej (fig. 33), mens kirken ligger i bebyggelsens sydlige udkant med præstegården som nabo i den dalsænkning, der strækker sig neden for kirkebakken og gennemstrømmes af et bækløb.

Kirkegården, der i synsprotokollen 1862 beskrives som »firkantet med lidt runde hjørner«, er ikke udvidet, men 1911[14] suppleret med et areal vest for vende- eller parkeringspladsen på den ældre kirkegårds vestside. Begge afsnit *hegnes* af hække, overvejende tjørn. I begyndelsen af 1670erne[15] istandsattes den »udvæltede kirkegårdsmur«, der i hvert fald 1803[16] var et stendige, som synet mente burde repareres, »så kreaturer ikke kan gå over«. En generel omsætning skulle indledes 1856.[14]

Der er i alt tre *indgange,* heraf to i det ældre afsnit, alle af nyere dato og udformet som sortmalede, dobbelte jerngitterfløje, ophængt på træpæle. De to sidder over for hinanden ved parkeringspladsen, den tredie i nordsiden, ud for skibets østre ende. Første omtale af indgange er 1676/77,[8] da »portværk og låger« var blevet sat op året før. »Stakitporten« nævnes 1826 og 1841, »præstelågen« 1857.[14] Af ovennævnte beskrivelse 1862 fremgår, at en dobbelt stakitport sad mellem to murede piller i nordsiden, mens der i vest var en låge mellem to egestolper.

Teglhængt *ligkapel* i røde sten er 1964 opført på »annexkirkegården« efter tegning af Fr. Jensen, Tange; udvidet 1988.

Uden for hækken om den ældre kirkegård står der, undtagen i vest, store træer, fortrinsvis ask, der mod øst og syd går i ét med skråningens træbeplantning og bevoksningen i præstegårdshaven.

Der er *pikstensbro* omkring kirken.

BYGNING

Kirken består af kor og skib, der må være opført omkring år 1200, og hvortil der oprindelig sluttede sig en †apsis, som blev revet ned 1864. Ved skibets vestgavl er et tårn, der er rejst 1864, da et

ældre, antagelig senmiddelalderligt, styrtede sammen. I hvert fald i tiden før sammenstyrtningen var indgangen til kirken på tårnets sydside (ligesom i dag), og foran døren her var der et †våbenhus, der senest var fornyet 1729. Orienteringen har en mindre afvigelse mod syd.[17]

Bygningens oprindelige afsnit, kor og skib, har tyndere mure og en proportionering, der er mere langstrakt end sædvanligt i Gjern herred. Forholdet mellem længde og bredde i skibet svarer omtrent til Det gyldne snit. Yderligere iagttages, at koret er smallere end skibets indvendige bredde.

Murene er rejst af granitkvadre på skråkantsokkel, hvilket også har været tilfældet med †apsis. De krumhugne kvadre herfra indgår nu i korets øst- og sydsider (jfr. fig. 5). Oprindelig facademurværk er forsvundet ved omsætninger i tidens løb og navnlig ved en næsten fuldstændig ommuring 1864. Adskillige steder ses de såkaldte stenhuggermærker, dvs. firkantede fordybninger i kvaderoverfladen.[18] Antagelig er bagmurene, der i dag dækkes af et glat pudslag, af marksten, i hvert fald er skibets velbevarede østre taggavl på begge sine sider opmuret af rå kamp med en groft udglattet mørtel.

Alle oprindelige *døre og vinduer* er forsvundet. Norddørens placering fremgår antagelig ved et 175 cm langt stykke af soklen, hvor skråkanten er afbrudt. Størrelsen kunne antyde, at portalen har haft et par *granitsøjler,* hvilke dog ikke nødvendigvis er identiske med de rester, der befinder sig dels ved indgangsdøren, dels i forhallen. Disse fragmenter er henholdsvis to stykker skaft af grå sten (diameter 18,5 og 20 cm) og en base eller et kapitæl af rødgrå granit af stram terningtype (højde 30,5, sidelinie 29,5-30 cm, fig. 7).

Endnu 1925 var der foruden de to søjleskaftstykker, der også dengang flankerede indgangen, to baser og to kapitæler, der alle var udekorerede og lå i forhallen. Siden er altså tre af disse forsvundet. Uden nærmere begrundelse formodede Uldall, at delene stammede fra sydportalen.

Det *tympanon* (fig. 4), der ved kirkens nedennævnte ombygning 1864 blev indmuret i korets østgavl, hidrører utvivlsomt fra en af portalerne. Det er en halvcirkulær blok af rødlig granit (63x121 cm), hvor der under en profileret ramme langs den runde side i et temmeligt fladt relief er en fremstilling af Kristus i Maiestasskikkelse. Relieffets grofthuggede grundflade ligger ca. tre centimeter bag det forreste plan. Kristus, der har korsglorie, er fremstillet som frontal halvfigur og løfter sin højre hånd med velsignende fingerstilling, mens kjortelens vide ærmegab runder sig om underarmen. Også hans venstre arm er løftet, og i hånden holder han et toliniet skriftbånd, der trækkes op af feltets rammeløse underkant. Antagelig i forbindelse med indmuringen i korgavlen er granitten blevet renset og tilsyneladende også ophugget, og herved er båndets indristede skrifttegn, der kun er omkring tre centimeter høje, blevet beskadiget (fig. 6). Formentlig står der (med ikke ganske reglementerede græske bogstaver): ΑΛΦΑ Ο ΩΜΕΓΑ.[19]

Langs feltets underkant løber en bort, der afbrydes både af Kristus og af båndet og er en granitversion af den forenklede æggestavsfrise, der bl.a. kendes fra kalkmalerier, f.eks. Råsted

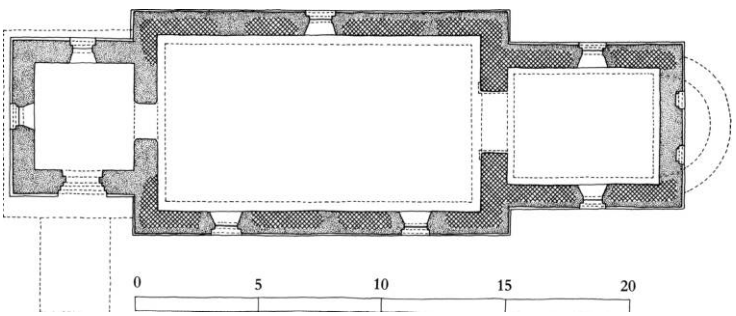

Fig. 3. Grundplan 1:300, tegnet af KdeFL 1991 efter Aksel Skov 1966. Med punkteret streg er angivet: †Apsis (hvis præcise størrelse ikke kendes), †tårn (s. 3549) og †våbenhus (s. 3549). - *Ground-plan.*

Fig. 4. Tympanon (s. 3547), indmuret 1864 i korets østgavl. KdeFL fot. 1990. - *Tympanum of granite now walled up in the chancel's east gable, depicting Christ as Majestas Domini.*

kirke nord for Randers. På relieffet er bortens enkelte led så store, at de ligner stiliserede oprulninger af skriftbåndet.

Kristi ansigt har hår og skæg, og såvel de mandelformede øjne som næsen og den relativt brede mund er udformet med nogen reliefvirkning. Derimod er blot med indristninger på Kristi overkrop trukket nogle linier, der delvis tegner kjortelen, delvis måske angiver Livets opslåede bog.

Under alle omstændigheder er relieffets tematiske slægtskab med andre tympana i herredet (s. 3277) bemærkelsesværdigt. Kunstnerisk er der næppe forbindelse mellem fremstillingerne, så det er nok bestillerne, der har dikteret motivet, som da også egner sig fortrinligt til placering over indgangsdøren. Det er imidlertid usædvanligt, at Kristus holder skriftbånd.

Kun på skibets nordfacade ses et af de oprindelige vinduer, omend det omgivende murværk er omsat. Åbningen (134x69 cm) har halvrund overligger og angiver det østre af de to, der antagelig var til stede på denne side af skibet, da bygningen var ny. Ifølge synsprotokollens beskrivelse 1862 var der ét vindue i †apsis.

Fig. 5. Korets østgavl med kvadre fra †apsis, nedrevet 1864. NE fot. 1989. - *East gable of the chancel where ashlars from the former apse are re-used.*

I det *indre* er den kvadersatte korbue i behold med kragbånd, der er affasede på undersiden. I åbningen, der indtager en trediedel af triumfvæggens længde, har Uldall iagttaget sokkelsten, ligeledes med skråkant. Et **kragbänd* af rødbrun granit, som 1910 kom til Nationalmuseet (inv.nr. D 7473) efter i mange år at have tjent som trappesten i Røgen præstegård, synes, bl.a. på baggrund af den velbevarede koråbning, ikke at kunne finde rimelig plads i kirken. Kragbåndet (fig. 8) er på sin frontside (32x119 cm), inden for en ramme, udfyldt med en velhugget akantusranke og på den ene kortside (29x26 cm) smykket med en såkaldt romansk løve, hvis hale er ført gennem dyrets krop. Stenens modsatte endeflade er plan.

Tilføjelser. Tårnet ved skibets vestre ende er rejst 1864 som et led i kirkens nedennævnte ombygning. Den antagelig senmiddelalderlige forgænger var ifølge synsprotokollens beskrivelse 1862 noget bredere og længere end det nuværende. Dette ældre †*tårn,* der ifølge Worsaae var af kvadre, målte 11,25 m til gesimsen og var teglhængt med gavle i nord og syd. Det hvælvede tårnrum stod i åben forbindelse med skibet og havde et »ordentlig stort« vindue i vest, mens kirkens indgangsdør var i syd. Opgangen til de øvre stokværk foregik ad en udvendig træ-trappe på nordsiden.

†Tårnet nævnes første gang ved bygningsgennemgangen 1676/77 efter Mogens Friis' død, da det var »noget forvitret foroven«. Efter at kirken var lagt under Skanderborg rytterdistrikt, konstaterede man, at det meste af murværket måtte repareres, ligesom det var nødvendigt at indlægge ankre. Istandsættelse fandt sted 1728[20] og atter 1756/57.[21] 1816[22] nægtede kancelliet sin tilladelse til, at tårnet blev reduceret med det, der »rækker oven for kirken« og i stedet forsynet med spir. Under arbejdet med skibets tagstol ved den nedennævnte ombygning 1864 faldt tårnet ned.

Ved †tårnets sydside stod et tre fag langt, teglhængt †*våbenhus* af bindingsværk med udmurede tavl. Formentlig var det sat op 1729, idet et ønske om fornyelse 1817[23] ikke ses virkeliggjort. Bygningen var rejst på sognemændenes initia-

Fig. 6. Udsnit af tympanon, indmuret i korets gavl. Skriftbånd, jfr. fig. 4. KdeKL fot. 1991. - *Detail of tympanum fig. 4.*

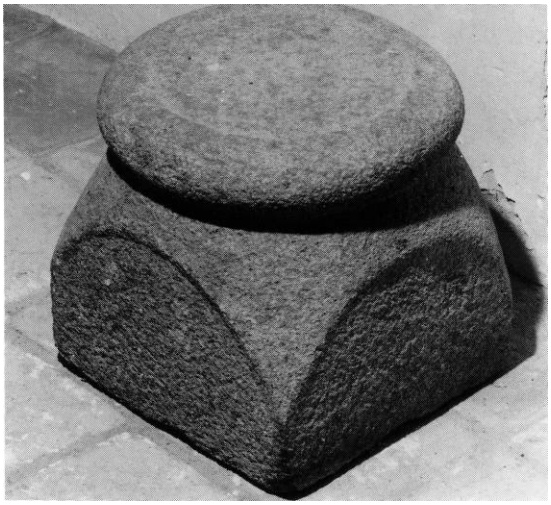

Fig. 7. Granitbase (eller -kapitæl) fra forsvundet portal (s. 3547). NE fot. 1990. - *Granite capital (or base) of a former portal, now placed in the porch.*

tiv[24] og på amtmandens anbefaling, hvorfor tømmeret kunne hentes i rytterdistriktets lager på Tvilum (ladegård). De til arbejdet udskrevne pligtsfolk medvirkede kun modvilligt. 1750/51[21] gennemførtes en istandsættelse. I årene før nedrivningen 1864 var der vist blevet lagt murstensgulv og indsat et firerudet vindue i østsiden, men synets ønske om beklædning af loftsbjælkerne nåede ikke at blive effektueret.[14]

Det er usikkert, om †våbenhuset har haft en forgænger. Når et inventarium 1715[16] opregner en »gammeldags, beslagen kiste«, der »står ubrugelig i våbenhuset«, kan der være tale om tårnrummet, hvor indgangsdøren som nævnt sad.

Vedligeholdelse efter reformationen. Første gang, vi hører om kirkebygningens tilstand, er i begyndelsen af 1600rne, da kirken, som det hedder 1616,[25] havde små indtægter og endda gæld til værgerne. Også 1609 og 1634 var der vanskeligheder med økonomien (s. 3545). Synet 1676/77 efter Mogens Friis' død kunne iagttage mange dårligdomme: Korets østgavl hældede og var revnet ligesom apsidens hvælv, og sydmuren var i elendig forfatning. Kirken burde »næsten fra grunden repareres«. Også 1715[16] stod det sløjt til, men efter at kirken var blevet generhvervet af kronen og lagt under Skanderborg rytterdistrikt, iværksattes i slutningen af 1720rne en omfattende istandsættelse på grundlag af synsudsættelser 1727.[26] Det var herunder, det ovennævnte †våbenhus blev rejst, og uden tvivl er det disse års arbejder, der mindes med Frederik IVs kronede spejlmonogram i jern, som nu[27] sidder på korets østgavl. Også 1750/51 og 1756/57,[21] altså mens kirken endnu hørte under rytterdistriktet, kom der håndværkere. 1803[16] kunne synet skrive »alt i forsvarlig stand«. Beskadigelser ved lynnedslag 1806[24] var bragt i orden året efter. Frem til ombygningen 1864 nævnes jævnligt reparationer, dog gerne uden nærmere specifikation. 1850 ommuredes hvælvingen i †apsis, der på dette tidspunkt fungerede som sakristi. 1854 blev der lagt nyt loft i koret i forbindelse med inventarreparation (s. 3561), og døren, der var »uanstændig«, blev udskiftet med en, der var »efter nutidens skik«.[14]

I medfør af kirkesynsloven af 1862 besluttede kirkeejerne året efter,[28] at kvadrene i skibets sydside skulle sættes om, og at tagværket skulle sættes i stand. Som ovenfor nævnt styrtede tårnet ned under arbejdet, hvilket blev signalet til den indgribende ændring, hvis bygmester er ukendt,[29] mens hvis resultat vi ser i dag. I løbet af det følgende år beløb arbejdets samlede udgifter sig til 3200 rdl.

Ombygningen 1864, hvis årstal står med jerncifre på tårnets sydmur over indgangsdøren, omfattede, som allerede anført, sløjfning af †apsis og †våbenhus samt opførelse af nyt tårn. Herudover blev korets og skibets kvadermurværk sat om, og der etableredes de stadig eksisterende, udvendig falsede, indvendig smigede vinduer, hvor rundbuerne i skibet er noget trykkede. Såvel kor som skib blev forhøjet med røde tegl og forsynet med en rig gesims samtidig med, at der opsattes nye, kamtakprydede taggavle, ligeledes i blank mur. En større opfindsomhed ofredes på korgavlen, hvor det ovennævnte tympanon placeredes mellem to (1938

Fig. 8. *Kragbånd (s. 3549). NE fot. 1991. - *Moulded and decorated *ashlar, for many years re-used in the parsonage, now in the National Museum.*

Fig. 9. Indre, set mod øst, med den tidligere altertavle fra 1860, med maleri af P. A. Lüders (s. 3553). Poul Nørlund fot. 1925. - *Interior to the east, showing the former altar-piece 1860 with painting by P. A. Lüders.*

blændede) vinduer; gavltrekanten blev forsynet med vindue til loftet, et par smalle blændinger og et par dekorative frisestykker i lighed med de enkeltheder, hvormed tårnfacaderne oplives. Begge tårnets øverste kamtakker krones med et lille kors afjern. Alle vegne anbragtes murankre, der kun delvis repræsenterer etageadskillelser. I det indre fornyedes gulvene, og de pudsede lofter kan antages udført samtidigt.

I alt væsentligt (jfr. dog nedenfor, gulve) er kirken bevaret i den skikkelse, den fik 1864. Godt 100 år senere, 1968-69 ledede Aage Kristensen og Aksel Skov en istandsættelse, hvis bemærkelsesværdige poster var nye gulve, trukne gesimser og træspindeltrappe i forhallen.

Gulvet omtales første gang 1676/77,[8] da det var i dårlig stand, »en del pikket med kampesten«. 1817[24] ønskede synet, at der blev lagt mursten under »karlestolene« (dvs. i skibets sydside). Den ældste oversigt er synsprotokollens beskrivelse 1862, ifølge hvilken der lå mursten overalt, fortrinsvis gule. De gulve, der blev lagt ved den ovennævnte ombygning 1864, afløstes omkring århundredskiftet[28] af sorte og hvide, såkaldte Silkeborgfliser. Ved istandsættelsen 1968-69 lagdes overalt gule teglfliser, også under bænkeraderne og inden for alterskranken, hvor der forud havde været trægulv. I koret og midtergangen er fliserne diagonallagte.

Vinduer nævnes første gang 1844, da der i forbindelse med en reparation »forevistes rammer«; 1848 blev tårnrummets vestvindue fornyet.[14] 1862 var der ét vindue i korets sydside og to i samme side af skibet; ifølge synsprotokollens beskrivelse var de af jern i trækarm og -ramme, mens ruderne sad i bly. I skibets nordside fandtes et lille vindue med »små ruder i bly«. Som anført stammer de nuværende vinduer fra 1864, indbefattende de to i korgavlen, der blev tilmuret efter synets ønske 1938.

Tagmaterialer nævnes første gang 1616,[25] da Jacob blytækker var i arbejde. 1676/77[8] var taget dels af bly, dels af sten, men overalt i dårlig stand. Før og i rytterdistriktsperioden lå der spån på apsis og dels bly, dels tegl i øvrigt; ved ovennævnte istandsættelse i 1720rne samledes

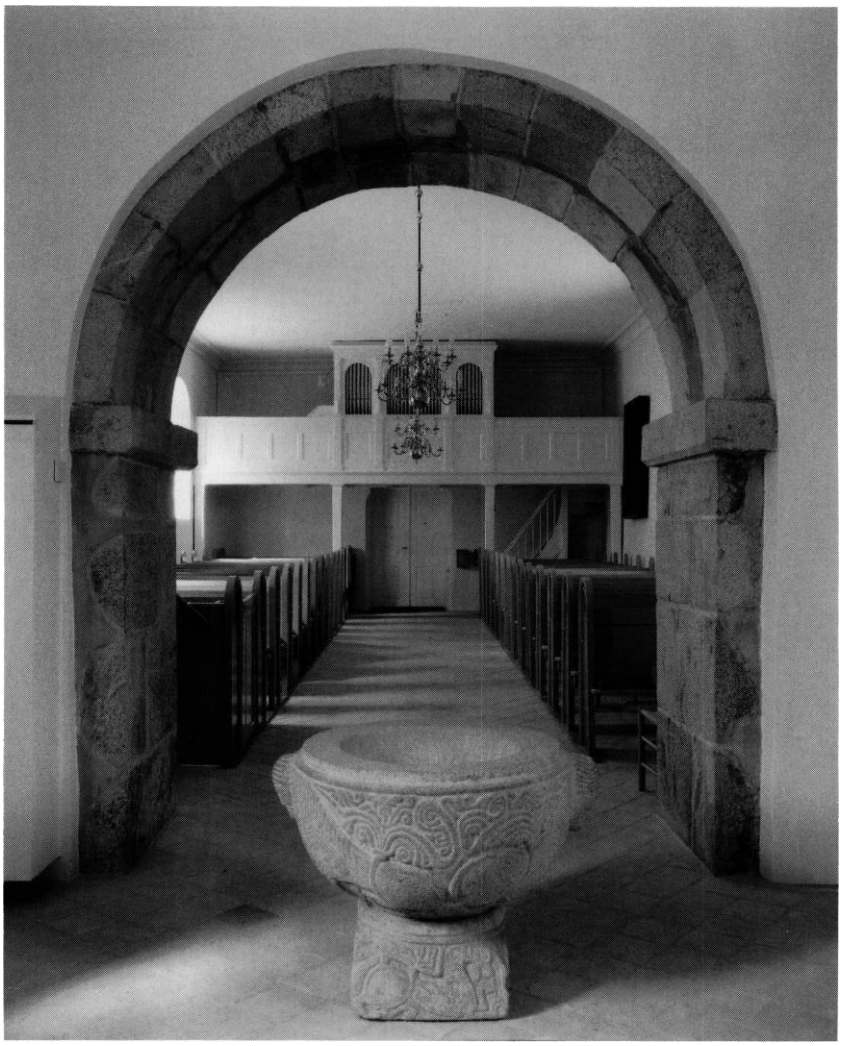

Fig. 10. Indre, set mod vest. NE fot. 1989. - *Interior to the west.*

blyet vist på sydsiden. Ved samme lejlighed nævnes en blytækket rygås. 1787[30] fik kirkeejeren tilladelse til at lægge stentag, såfremt det gamle bly efter omstøbning ikke strakte til, men endnu 1862 lå der bly på koret, i øvrigt tegl. Ved ombygningen 1864 lagdes der tegl overalt, fornyet senest 1969. *Tagværkerne* er affyr, dog indgår der ældre egetømmer i koret. 1676/77[8] var også tagstolene i dårlig stand, 1715[16] næsten ødelagte, 1862 afeg i såvel kor som skib.

Opvarmning indførtes som andre steder antagelig i 1880erne med †kakkelovn, der observeredes af Uldall 1895. 1961 var det på tale at forny †kaloriferen, og 1968-69 indrettedes fyrrum i ligkapellet med gulvvarme og radiatorer i kirken. 1988 installeredes elektrisk opvarmning. Elektricitet indlagt 1946.

Kirken står i dag i blank mur udvendig og med hvidtede lofter og vægge indvendig.

INVENTAR

Oversigt. I det enkle kirkerum koncentreres opmærksomheden om alterpartiet, hvor et farvestærkt maleri fra 1969 af Sven Havsteen-Mikkelsen har afløst et mere traditionelt fra 1860. Midt i koret står en stor, figurrig døbefont, der sammen med et *vievandskar

Fig. 11. Indre, set mod øst, med Sven Havsteen-Mikkelsens altermaleri, Korsfæstelsen, fra o. 1969 (s. 3553). NE fot. 1990. - *Interior to the east with the altar painting of the Crucifixion by Sven Havsteen-Mikkelsen c. 1969.*

af granit, nu i Nationalmuseet, er de eneste inventarstykker fra kirkens ældste tid. Fra 1400rnes senere del stammer et *korbuekrucifiks og to *Kristusfigurer, der nu alle befinder sig i Købstadmuseet Den gamle By i Århus. De to Kristusfremstillinger er antagelig eksempler på de sjældent forekommende figurer fra såkaldte korsvejsstationer på Jesu lidelsesvej til Golgata. Prædikestolen er et landligt arbejde fra 1650; det øvrige inventar er af nyere dato. Interiørets farveholdning, hovedsagelig i hvidt og to grønne nuancer, er fastlagt af Sven Havsteen-Mikkelsen.

Alterbordet, fra 1969, er blot en træramme beklædt med groft, hvidt uldstof. Det tidligere †*alterbord,* fra o. 1904,[14] af bonet eg, bestod af en søjlebåret bordplade, ved bagkanten støttet af et panel.

†*Alterklæder.* 1733[16] fandtes et rødt plysalterklæde »bordyret« med kongens krone. 1861 anskaffedes et klæde af rødt fløjl med ægte sølv- eller guldgaloner. 1887 skulle klædet farves højrødt, men blev fornyet 1891.[14]

Altertavlemaleri (jfr. fig. 11), o. 1969, Korsfæstelsen, udført af Sven Havsteen-Mikkelsen og signeret »S.H.M.« Det er et oliemaleri på lærred, 198x279 cm, i enkel, forgyldt ramme.

Den tidligere *altertavle* (fig. 9), indviet nytårsdag 1861,[28] består af et maleri, Kristus ind-

bydende menigheden, signeret »P. A. Lüders«, indfattet i en arkitektonisk fyrretræsramme. Maleriet, olie på lærred, 147x109 cm, fremstiller Kristus stående med udbredte arme under en portal, iført hvid kjortel og rødlilla kappe; baggrunden brunlig ligesom de små englehoveder, der er malet i de gyldne svikler. Rammen, der er formet som en portal med glatte søjler og lav trekantgavl, er malet som mahogni med uægte forgyldte lister og indskrift, i frisen: »Fred med Eder«, i fodfeltet: »Kommer hid til mig ...«. I gavlfeltet Guds øje.[28] Tavlen ligger nu adsplittet på loftet.

Den foregående †*altertavle* omtales 1715 som »nogenlunde tjenlig«.[16] 1834 var den bjælke, »der holdt altertavlen«, rådden i den ene ende; to år senere ønskedes tavlen repareret og malet.[14]

Altersølv. Alterkalk, sammensat af dele fra forskellig tid, nu 21 cm høj. Ved den ældste omtale, 1715, var kalken »sprukken i bunden«,[16] men fik først ny fod 1762/63,[21] udført af Anders Jensen Busted, Århus, der fire gange har sat sit mestermærke (Bøje 2, 1982, nr. 5930) på fodpladen. Den gamle, ubrugelige kalk vejede da 18 lod og 2 kvint, den nye 23 lod. Den »nye« fod, der ganske svarer til Sporups (s. 3582) af samme mester, har fliget fodplade og tolvbuklet fodrand med glat overside, hvorfra skaftet er drevet trindt op. Den ældre knop, med spidsovalt tværsnit, har drevne, glatte ruder på over- og undersiden. Det store, glatte bæger, med let udadkraget mundingsrand, er rimeligvis fornyet eller forstørret i nyere tid, måske 1862 da kalken ønskedes istandsat.[28] Den tilhørende *disk* er flad og glat, 12,8 cm i tvm., og har på den smalle fane et graveret indvielseskors (Georgskors) samt et utydeligt stempel.

Sygesæt (fig. 12), 1734 udført af Jens Christensen, Kbh., og »Foræret til Røgen Kirke af Andreas Grønbech[31] og Anne Cathrine Fabech / Aar 1797.« Den 12 cm høje kalk har flad, sekstunget fodplade og tilsvarende, profileret fod, samt sekskantet skaft med midtdelt, sekstunget knop. Det lille, glatte bæger har under mundingsranden den ovennævnte, sekundære indskrift indprikket med kursiv. På bægerets underside ses fire stempler: Københavns bymærke 1734, guldsmedens (Bøje 2, 1982, nr. 312 el. 313), guardeinens, Peter Nicolai von Haven, samt et læderet månedsmærke, muligvis vædderen. Den tilhørende *disk,* 7,6 cm i tvm., har på fanen et graveret indvielseskors svarende til sygekalkens. Oversiden er forgyldt, under bunden samme mesterstempel som på kalken, men med tydeligt årstal 1733 (nr. 312). - Nyere *oblatæske,* rund og flad, 4 cm i tvm., 1,5 cm høj, på låget graveret »Røgen Kirke«, under bunden stemplet »Hingelberg«.

Fig. 12. Sygekalk og disk 1734, udført af Jens Christensen, København, og skænket 1797 af Andreas Grønbech og Anne Cathrine Fabech (s. 3554). NE fot. 1990. - *Chalice and paten for the Sick made by Jens Christensen of Copenhagen in 1734, and donated 1797.*

Oblatæske og *vinkande,* af sort porcelæn med guldkors og -kanter, æsken, 1862, fra Den kgl. Porcelænsfabrik, kanden nyere, fra Bing & Grøndahl. Nu ude af brug ligesom en grå *stentøjskande* med metallåg, erhvervet o. 1887. En †*alterkande* af blåligt glas med kors på var anskaffet 1844.[14]

Alterstager (fig. 13), fra 1500rnes slutning, 37 cm høje, på lav, svagtprofileret fod, med indknebne led og vulst ved overgangen til skaftet. Dette består af stort, ægformet led under to ind-

knebne led adskilt af nedadbøjet krave samt kraftig baluster. Den flade lyseskål har indvendig pånittet en hvælvet messingplade stødende op til den midtpå afbrudte jernlysetorn.

Syvarmet lysestage med graveret årstal »1939«. Nu ude af brug.

Alterkrucifiks, o. 1900 (?), den metalstøbte figur, 27 cm høj, uægte forgyldt. Sort korstræ på piedestal, i alt 62 cm høj. Nu på loftet. Et †*messingkrucifiks* »ved altertavlen«[21] er nævnt i inventariet 1739/40.[32]

Messehagel, nyere, med indvævet, gult gaffelkors.

†*Messehagler.* 1635 bekendte en stortyv, der også havde besøgt Søby kirke (s. 3533), at han havde taget »et stykke af messehaglen, som sad bag derpå«. Han havde beholdt det et stykke tid, men siden kastet det fra sig, [da] det var den første kirke, han brød ind i.[33] 1733 fandtes en rød fløjshagel med sølvgaloner.[16] Tre år senere anmodede præsten om at få en ny og sirligere hagel,[34] antagelig den, der 1739 omtales som forsynet »med sølvbrodering«.[21] 1749 fik provstinde Grønbech (jfr. gravsten nr. 2) tilladelse til på egen bekostning at beklæde prædikestolen med en gammel messehagel.[35] 1826 karakteriseredes haglen som »mådelig«,[14] 1853 skulle anskaffes en ny,[14] formodentlig den der 1862 blev beskrevet som en hagel af rødt silkefløjl med et påsyet sølvkors og kantet med sølvbånd. 1889 var anskaffet en hagel af rødt fløjl med ægte guldgaloner.[28]

Alterskranke, 1865, bestående af drejede balustersøjler med lille, rundt midtled samt klodskapitæler og -baser; den profilerede håndliste afsluttes yderst ved hver ende af en ombøjet knop. Opstillet i bred halvbue. 1969 istandsat og grønmalet i to nuancer. †*Alterskranke.* 1836 var knæfaldet af granit og for lavt, så man ønskede en måtte hertil. 1852 blev det »omlagt« og forsynet med en »anstændig beklædning«; det følgende år bronzeredes knæfaldet, og dæklisten fik mahognifarve.[14]

Døbefont (fig. 14), romansk, af granit, fod og kumme af forskellig struktur og farve, den lave, knap 30 cm høje fod af grå granit, den store kumme, ca. 86 cm i tvm., af grovkornet, rødlig granit; i alt 78 cm høj. Ifølge Mackeprang (Døbefonte, s. 234, 241-49) tilhørende de østjyske løvefontes Låsby-Vinderslevgruppe.

Fonten udmærker sig fremfor gruppens øvrige ved sin robuste figurudsmykning, der er mest beslægtet med Lyngås (s. 1777) og Galtens (s. 2110). Kummen[36] har en ca. 12 cm bred mundingsflade, der i ny tid er blevet kantbehugget for at give plads til randen på et dåbsfad (jfr. s. 3557). En lille halvrundstav danner den øvre afslutning på kummens dekoration, der i øvrigt ligesom fodens er mest gennemarbejdet på den ene side. Kummen smykkes af to par modstillede løver, hvert med fælles mandshoved, fremspringende henholdsvis 11 og 7,5 cm og tilsvarende 25 og 20 cm højt, med rillet, midtdelt hår, hvælvede øjne, lang næse, smalt overskæg og rundet hageskæg (fig. 16). Løverne har stilise-

Fig. 13. Alterstage fra 1500rnes slutning (s. 3554). KdeFL fot. 1990. - *Altar candlestick from the close of the 16th century.*

Fig. 14. Romansk døbefont (s. 3555). NE fot. 1989. *Romanesque font.*

rede manker, hvis riller bl.a. er hugget i sparreform. Halerne begynder højt oppe på ryggen, går ned mellem benene og foran kroppen op over ryggen, hvor den fra et ringled breder sig ud i en vældig, fantasifuldt formet palmet med mange blad- og spiraludløbere, der udfylder ethvert tomrum. Hver løve bøjer det ene forben op under hovedet, det andet synes for det ene pars vedkommende at holde staven til et knækket kors (?), hvis tværarm vist er stukket gennem den lodrette arm (fig. 16); allernederst her måske en flad hånd med fingre (?). Genstanden under det andet pars hoved (fig. 14) er vanskeligere at tolke.

Den retkantede fontefod har under en øvre dobbelt-halvrundstav relieffer af liggende, skiftevis fugl og dyr i profil (fig. 15). Begge fugle har bredtrillet, bagudstrakt hale, de to vinger lagt oven på hinanden, ben med kraftigt mar-

Fig. 15. Detaljer fra døbefontens fod, jfr. fig. 14 (s. 3556). NE fot. 1989. - *Details of the base of the font, cf. fig- 14.*

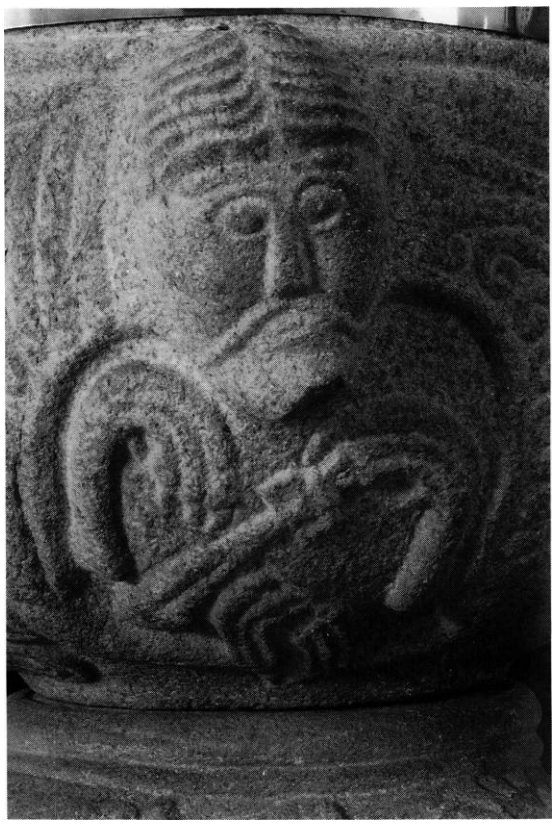

Fig. 16. Mandshoved på døbefontens kumme, jfr. fig. 14 (s. 3555). Jesper Høm fot. 1957. - *Carving of man's head on the font basin, cf. fig. 14.*

Fig. 17. Løvefigur (?) på romansk *vievandskar, jfr. fig. 18 (s. 3557). NE fot. 1990. - *Lion figure from Romanesque aspersorium, cf. fig. 18.*

keret, rundt skulderled samt buet næb, der på den ene fortsætter i en stor spiral; foran denne er på det ene felt en sær, tværleddet figur. Vestsidens firpotede dyr er formentlig en løve med palmethale som på kummens løver og med to ører, men har et fugleagtigt hoved, hvis lange tunge slikker halepalmetten. Det andet dyrs halepalmet er vinkelknækket og dets hoved bøjet ned mod det ene løftede forben. Fontefodens svikler er dels rillet i V-form, dels rudimentære (og afskallet).

1896[28] blev fonten renset og anbragt på nuværende plads midt i koret.[37]

Dåbsfade. 1) 1703, af tin, udført af kandestøberen Søren Sørensen, Århus,[38] der også har leveret de tilsvarende fade nævnte år til flere af grevskabets kirker (jfr. bl.a. Sjelle og Skovby[39]). Det er ottekantet, 33 cm i tvm., med bukler i hjørnerne og trambulering langs kanten. På randen er graveret grev Christian Frijs' kronede spejlmonogram flankeret af versalindskriften »Rögind Kiercke« og »Anno 1703«. Her ses også mestermærket. Restaureret 1969. 2) Ny, glat tinskål, 23,7 cm i tvm. og 4 cm dyb, anbragt i jernstativ i fonten. 3) 0.1882,[28] af messing, glat, med ombøjet kant svarende til fontens munding og med lille, glat skål, 25 cm i tvm. anbragt i midten. Nu ude af brug.

†*Däbskande,* af tin, med låg, nævnt 1862.[28]

**Vievandskar* (fig. 18), romansk, af gråbrun granit, et af de ret sjældne, hvor skålen er udhugget i oversiden af en høj, firesidet søjle med udsmykning på forsiden. Søjlen er 120 cm høj, forneden 38 cm bred, foroven 36 cm. Det nederste af dens 26 cm høje basis er i bunden råt tilhugget og har formentlig været nedgravet i jorden. Den skålformede fordybning er ca. 23 cm i tvm. og 4 cm dyb; sekundært (?) afløb. Det 29 cm brede skaft har et hulet led ved overgangen både til fod- og topstykke. Sidstnævnte er 24 cm højt og afgrænses nedefter på de tre forreste sider af en rundstav. På forsiden indrammer en halvrundstav både selve topstykket og et halvrundt felt, hvori ses et fladt relief af et firefodet dyr, måske en løve (fig. 17). Den ene til—

Fig. 18. Romansk *vievandskar med løvefigur, nu i Nationalmuseet (s. 3557). NE fot. 1990. - *Romanesque *aspersorium, now in the National Museum.*

Fig. 19-20. To *Kristusfigurer fra 1400rnes sidste halvdel, nu i Købstadmuseet Den gamle By (s. 3559). NE fot. 1980. Fig. 19. Den korsbærende Kristus; korset forsvundet. Fig. 20. Kristus ved marterpælen. Begge fremstillinger muligvis af »stationer« på vejen til Golgata.. - *Two figures of Christ, from the second half of the 15th century, now in the Museum Den gamle By in Århus. Fig. 19. Christ Carrying the Cross (the Cross is no longer extant). Fig. 20. Christ at the stake. Both figures are possibly representations from the Stations of the Cross.*

grænsede side af topstykket er meget defekt, de to andre mangler helt. Efter sin behugning og dekoration har vievandskarret antagelig været anbragt op ad en mur ved indgangen til kirken. Det lå tidligere som trappesten til en gård i sognet, hvorfra det 1911 kom til Nationalmuseet (inv.nr. D 7755).

**Korbuekrucifiks* (fig. 24), fra 1400rnes slutning; kun den nu 110 cm høje Kristusfigur, af egetræ, er bevaret, men stærkt beskadiget ved baghoved, armenes fastgørelse til kroppen og ved fødderne, der er næsten forsvundne. Hovedet (fig. 23) med de lukkede øjne, usædvanligt lange næse og (rest af) snoet tornekrone, hælder ned mod højre skulder, således at det bølgede hår her falder ned foran, men bag halsen ved den anden side. Kind- og overskæg er småriflet, det korte hageskæg tvedelt. Armene med de strakte

Fig. 21-23. Detaljer fra tre *Kristusfigurer, jfr. fig. 20, 19 og 24 (s. 3558f.). NE fot. 1980. - *Details of three *figures of Christ, cf. figs. 20, 19 and 24.*

fingre har været tappet og fornaglet til den kraftige overkrop, hvis brystkasse er tydeligt markeret ligesom både navle og spydsår. Det korte lændeklæde har midtsnip og ret lang sidesnip ved højre hofte. De kraftige ben er strakte, og af de overlagte fødder ses nu kun den øvre del af højre fodled med de strakte sener fra naglegabet. Figuren, der er beslægtet med Tvilums[40] (s. 3426), har flad rygside.[41] Ingen oprindelige farver ses, men en nyere overmaling med perlefarve, røde blodspor fra sårene og mørkebrunt på hår, skæg og tornekrone, hvorunder skimtes grønt.

Endnu 1860[14] hang krucifikset på triumfvæggen sammen med de to nedenfor beskrevne figurer. Ifølge synsprotokollen nævnte år blev tre gamle træfigurer, der var anbragt ved indgangen til koret, men som var »aldeles brøstfældige og vansirende for kirken«, nedtaget og opbåret på kirkeloftet. Herfra hentedes krucifikset 1952 til Købstadmuseet Den gamle By i Århus (inv.nr. 1594: 52).

To usædvanlige **Kristusfigurer,* fra 1400rnes sidste halvdel, af egetræ, findes ligeledes i Den gamle By (inv.nr. 1491:52 og 1490:52).[41] Vedr. deres tidligere anbringelse, se under korbuekrucifikset ovenfor. 1) (Fig. 20-21). Den ca. 116 cm høje, frontale figur fremstiller Kristus foran marterpælen *(Hudstrygningen).* Både figurens venstre arm og fod samt en del af det lille podium mangler. Kristus står med let adskilte ben foran marterpælen, der har form af en fritstående søjle med affaset base. Trods hovedets beskadigede tilstand træder de fintskårne ansigtstræk tydeligt frem. Detaljerne i det midtdelte hår og de lange hårlokker er derimod vanskeligt skelnelige. Brystkassen er spinkel, med markerede ribben. Den let bøjede højrearm er bundet til pælen ved håndledet, hånden er grov og åben; neglene markeret. Figuren er nøgen bortset fra det korte lændeklæde, der er trukket op og bundet med en knude ved højre hofte, hvorfra en snip falder ned. Figurens bagside er forholdsvis glat afbanet, med spor af øksehug. Der ses rester af en nyere staffering, hvidlig, rødskygget hudfarve med spredte blodpletter, mørkebrunt hår og skæg samt hvidt lændeklæde.

2) (Fig. 19 og 22). En ca. 118 cm høj, ret fragmentarisk figur, der efter sin stilling må forestille den *korshærende Kristus* i vandringen mod Golgata. Figuren er fremstillet oprejst og halvt sidevendt med hovedet drejet bagud mod kvinderne i overensstemmelse med skriftens ordlyd (Lukas 23,27f.). Ikke alene korset, men også venstre arm og ben er forsvundet ligesom det meste af den snoede tornekrone; det fintformede ansigt synes for øjenpartiets vedkommende at være lidt anderledes skåret end på den ovennævnte figur. Den fodside kjortel, hvorunder en nøgen fod stikker frem, falder i naturlige folder om benet og den bøjede højre arm. Figurens rygside er behandlet som nr. 1, og dyvelhuller

Fig. 24 *Korbuekrucifiks fra 1400rnes slutning. Nu i Købstadmuseet Den gamle By (s. 3558). NE fot. 1980. - **Chancel-arch crucifix from the close of the 15th century. Now in the Museum Den gamle By in Århus.*

på bagsiden af højre overarm viser, hvor den ene korsarm har været fæstnet. Rest af en dyvel ses bag venstre skulder. I hovedets overside er et hul lukket med træprop. Af en nyere staffering ses rester af lys hudfarve med røde blodspor ved pande, kinder, hals og håndled, samt hvidt på kjortelen.

De to enshøje figurer forekommer (trods deres defekte tilstand) så ensartede i skæring, at de må formodes at være samtidige og rimeligvis stammende fra samme værksted. Deres ubehandlede, ret flade rygsider viser, at de har været beregnet til kun at ses forfra og opstillet mod en plan baggrund. Motivmæssigt tilhører de Jesu lidelseshistorie og har måske været led i en række af såkaldte stationer på Jesu lidelsesvej, beregnet til andagt og medleven i passionen.[42]

O.1500 omfattede en sådan korsvej andagt syv stationer, men man har intet kendskab til flere figurer fra en eventuel række, der enten kan have haft plads på væggen i kirken eller stået i (delvis overdækkede?) småhuse på vejen til kirken. - Fra 1886[43] omtales figurerne liggende på loftet, hvorfra de 1952 kom til Købstadmuseet Den gamle By i Århus.

Prædikestolen (fig. 26), af eg, med skåret årstal 1650, er et enkelt arbejde i renæssancestil. Kurven har fire fag, der i alle felter er karakteriseret

ved symmetriske fladsnitsfigurer omkring midtroset, i de forsænkede storfelter indrammet af karnistandsnit. Foran hjørnernes rammeværk står kraftige frise- og postamentfremspring, de sidstnævnte bærende særpræget udformede balustersøjler med svunget base og retkantet skaft, på forsiden smykket med skellagte småbuer. Også hængestykkerne (fig. 25) er usædvanlige, idet hvert består af et ovalfelt, med reliefskårne versaler og årstal, flankeret af store andehoveder, der er stillet omvendt i forhold til indskriften. I felterne læses fra øst: 1) »IOS«, 2) »KPD«, 3) »Ano« og 4) »1650«. Initialerne kan måske stå for Jesper Olufsen og Karen Pedersdatter, der antagelig har haft tilknytning til herredsfogedgården Oustrupgård (jfr. s. 3545) i sognet.[44] - Baggrunden for ornamentikken har overalt små, indstemplede firblade. Stolen er brunmalet og stafferet med uægte forgyldning. 1869 var den blevet egetræsmalet.[28] 1969 fik den nyt gulv, trappe og bæresøjle, der erstattede det tidligere, murede fundament.[45] 1749 fik provstinde Grønbech (jfr. †epitafog gravsten nr. 2) tilladelse til at beklæde prædikestolen med en gammel messehagel (jfr. s. 3555).

Et †*timeglas* på prædikestolen er nævnt 1747/48.[21]

Fig. 25. Udsnit af prædikestol 1650, jfr. fig. 26 (s. 3561). NE fot. 1989. - *Detail of pulpit 1650, cf fig. 26.*

Fig. 26. Prædikestol 1650 (s. 3560). NE fot. 1989. - *Pulpit 1650.*

Det enkle *stoleværk* (fig. 9), fra 1920-21,[28] af fyr, har rundbuede gavle med omløbende, profileret kantliste; gavlenes øvre del er prydet af spinkel, portalformet liste på lille fod. 1969 istandsat med delvis fornyelse afbænke og ydergavle. Grønmalet i to nuancer. †*Stoleværk. 1676/77*[8] omtales stolene som »ganske brøstfældige«. 1852f.[14] blev de fornyet og forsynet med rygstød og bagklædning. 1862 nævnes, at der da var 15 mandfolke- og 16 fruentimmerstole, af fyr, bænkene med »beklædte« rygstød, men ingen døre; alle oliemalede. 1869 blev »sædet« i mandfolkestolene gjort bredere.[28]

†*Skriftestol,* tidligst nævnt 1727[16] da dens plads var i den 1864 nedrevne apside (jfr. s. 3547). 1852 var den ubrugelig og udskiftedes 1859[14] med en »†*lænestol*«, der endnu 1862 stod bag alteret.[28]

Degnestolen (fig. 28) er 1862[28] indrettet i den øverste mandsstol, hvis to gavle er fornyet samtidig med det øvrige stoleværk. Østpanelet stammer muligvis fra den gamle †degnestol, der indtil 1862 havde sin plads i koret.[28] Det er et *panel* (fig. 27), fra 1600rne, bestående afto store, rektangulære fyldinger i tætprofileret rammeværk og med en gennemløbende frise smykket med kassetteværk og akantusblade. Istandsat 1969.

†Jernbeslået *kiste.* 1715[16] stod »en gammeldags, beslagen kiste ubrugelig i våbenhuset«. 1739/40[21] karakteriseredes den som en »gammel munkekiste«.

Pengebøsse, 1969, egetræskasse, ophængt på vestvæggen. En *»kirkebøsse«,* muligvis den der anskaffedes 1859,[14] ligger nu på loftet. Den er af sortmalet metal, med flad bagside og rundet forside med hvælvet låg, hvori pengetragt. Med gul skriveskrift står: »Til de fattige«. »De fattiges †*tavle«* er nævnt 1733,[16] en †*tavlepung* 1739/40,[21] erstattet af en ny 1837.[14]

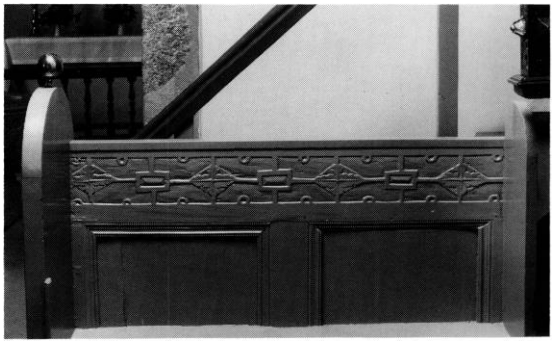

Fig. 27. Panel, fra 1600rne, i degnestolen (s. 3561). NE fot. 1990. - *17th-century panel in the parish clerk's pew.*

Fig. 28. Degnestol fra 1920-21 (s. 3561). NE fot. 1990. - *Parish clerk's pew from 1920-21.*

Vestpulpitur, 1937, enkelt fyldingspanel, sammenbygget med orgelfacaden, båret af fire stolper ved forsiden og med opgang i nordvesthjørnet; hvidmalet.

Orgel, 1937, med fem stemmer, bygget af A. C. Zachariasen, Århus. Disposition: Manual: Bordun 16', Rørfløjte 8', Principal 4', Flautino 2', Mixtur II. Pneumatisk aktion, keglevindlade. På pulpitur i skibets vestende. Hvidmalet facade med attrappiber af sølvbronzeret zink, fordelt i tre rundbuede felter, et større midtfelt og to smallere sidefelter, adskilt af pilastre, gesimsen dekoreret med tandsnit. Spillebordet er placeret i orgelhusets sydside.

Salmenummertavler. 1-2) To ens, fra 1913,[28] med profileret top- og fodliste, de lodrette rammestykker prydet med kuglestave. Hvide ophængningsbrikker med sorte tal, tavlen grønmalet. 3) 1969, hvidmalet træplade med søm til metalophængningstal. Tre sorte †*tavler* anskaffedes 1862.[28]

Stor *præsterækketavle,* o. 1900, i kraftig profilramme med tandsnit, malet i forskellige farver. Ophængt på skibets nordvæg.

To ens *lysekroner* købt 1946 hos gørtlerfirmaet G. Erstad Pedersen, Århus.[46] Barokkopier med 2x8 lysearme, lysepiberne ændret 1989. Ophængt i skibet. En enkel, seksarmet krone, fra 1900rne, ligger nu på loftet.

Klokke, »omstøbt 1881«, formentlig af Frich i Århus. Indskrift med reliefversaler i et bånd over slagkanten; 81 cm i tvm. †*Klokker.* I forbindelse med klokkeskatten 1528/29[47] afleveredes en klokke, der vejede 1 skippund og 18 lispund (304 kg). Siden 1619[25] nævnes kun én klokke i tårnet; 1739/40[48] blev den beskrevet som forsvarlig, 1826[14] var den løs om sin aksel. I synsprotokollen 1862[28] fik den følgende beskrivelse: af malm, 22 tommer høj fra underkant til overkant; underkantens diameter udvendig var 25 tommer.

Klokkestol, af eg, antagelig samtidig med klokken, men delvis fornyet.

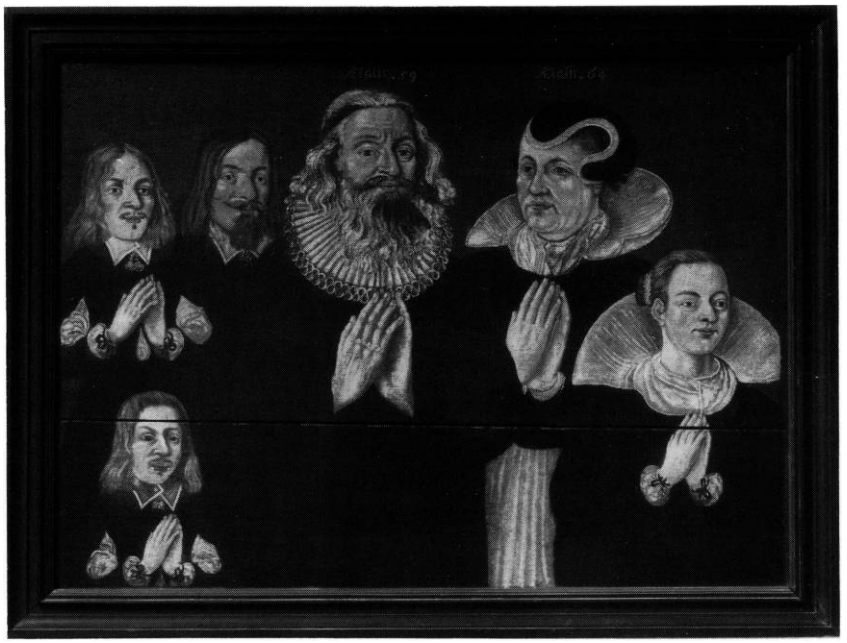

Fig. 29. *Epitafiemaleri o. 1650, af en anonym præst og hans familie. Nu i Købstadmuseet Den gamle By (s. 3563). NE fot. 1980. - **Painting from a †wall monument c. 1650, of an anonymous parish priest and his family. Now in the Museum Den gamle By in Århus.*

GRAVMINDER

**Epitafiemaleri* (fig. 29), o. 1650, af en anonym præst og hans hustru, angivet som henholdsvis 59 og 64 år gammel, samt deres tre sønner og ene datter.

Maleriet, der er udført i olie på egetræ, 67x92 cm, i ny ramme, bærer tydeligt præg af en tidligere, ret grov restaurering. Hele familien er sortklædt og fremstillet i bøn med hænderne samlet foran brystet, undtagen den ældste søn, hvis hænder må formodes skjult bag faderens ryg. Den ældre præst, med gråsprængt, langt hår og fuldskæg, er iført ornat med hvid pibekrave. Hans lidt ældre hustru (overtaget fra den afdøde forgænger?), bærer sort, hvidkantet hue, hvidt halslin og stiv, opadbuet krave; også forklædet er hvidt. Over ægteparrets hoveder er med hvid fraktur malet deres alder: »Ætatis 59« og »Ætatis 64«. Den unge datter vender hovedet bort fra den øvrige familie, et træk der afviger fra andre epitafiefremstillinger. Hendes hår er ved et smalt pyntebånd samlet i nakken. Halslin og krave svarer til moderens; ved håndleddene ses hvide, puffede underærmer med sorte båndsløjfer. De tre ensklædte sønner ved siden af faderen bærer små, hvide spidskraver med kvaster; deres hvide skjorter kommer til syne ved ærmernes opslidsninger og ved håndleddene, hvor der ses sorte sløjfer. Den ældste søn nærmest faderen har langt, brunt hår, svunget moustache og halvlangt hageskæg. De to andre er lyshårede og har smalt overskæg og lille fipskæg, hvilket især er bemærkelsesværdigt for den yngste, der ubehjælpsomt er fremstillet i forgrunden i mindre format. Baggrunden brunmalet. Maleriet forestiller muligvis sognepræst Jens Sørensen Klimp (el. Klemp), der ifølge Wiberg[49] tiltrådte embedet ca. 1629 og døde 1679.

Maleriet, der formodentlig oprindelig har udgjort en del af et †epitaf, blev 1906[14] restaureret og anbragt på skibets nordvæg , hvor det også hang 1862[28] sammen med det nedenfor nævnte †epitaf, der karakteriseredes som det største af

de to. 1952 istandsat i forbindelse med overførelsen til Købstadmuseet Den gamle by (inv.nr. 1290:52).

†*Epitaf* o. 1752 opsat af mad. Grønbech over hendes salig mand provst Grønbech efter ansøgning til kirkekommissionen nævnte år.[50] Ifølge synsprotokollens beskrivelse 1862[28] bar det en indskrift »i den ene side«: »Severin Otth: Grønbech født 1667, blev præst 1691, provst 1714, død 1748«[51] (jfr. gravsten nr. 2). Det forestillede en præst og hans hustru; foran præsten lå en opslået bibel, hvori læstes »Job 5,19. Gud skal frelse dig i seks bedrøvelser, og i den syvende skal intet ondt røre dig.« Øverst var afbildet en engel, der holdt en udfoldet paryrusrulle, hvorpå stod: »Joh. Åb. 2,10: Vær tro indtil enden og jeg vil give dig livsens krone.« 1862 hang oliemaleriet ved siden af det bevarede *epitafiemaleri; formodentlig fjernet ved ovennævnte hovedistandsættelse i 1860erne.

Fig. 30. Udsnit med evangelisten Markus fra gravsten nr. 1, 1616, jfr. fig. 31 (s. 3564). NE 1990. - *Detail of tombstone no. 1, 1616, showing St. Mark, cf. fig. 31.*

Gravsten. 1) Halvfigursten (fig. 31), 1616 sat af tidligere herredsfoged i Gjern, Jesper Pedersen[44] (jfr. s. 3545) over ham selv, hans hustru Johanne Grøn og dennes første ægtemand Sejer Andersen. Indskriften omtaler først Seier Andersen i Ovstrvp, fordum ridefoged til Skanderborig, som »afskildis fra denne jammerdal« 6. sept. 1598 og er begravet her med sin hustru Iahin (!) Grøn, †•. »Her hos hviler sig hindis anden hosbvnd« Iesper Pedersen, f. i Borvm, fordum herredsfoged i Giern herred, †•, »oc lod hand bekoste oc vdhvgge denne stien 1616. Gvd gifve dennom alle en ærefvld opstandelse amen.«

Den store og velhugne, lysgrå kalksten, 218xl65xca. 10 cm, har midtpå et kartoucheindrammet, rektangulært felt med indskriftens fordybede versaler. Selve stenens ramme, med spinkel hulstavprofil mod indersiden, bærer en indskrift med reliefversaler fra »Job 19« (v. 25): »Jeg ved at min (f)relser (lev)er« etc. I hjørnerne er cirkelfelter med de siddende evangelister og deres tegn, foroven Mattæus og Markus (fig. 30), forneden Lukas og Johannes. Under en midtdelt arkade støttet af perspektiviske bladvolutkonsoller ses en fremstilling af de omtalte personer. I midten den tykkindede kvinde med hænderne foldet i bøn foran den bladsmykkede trøje. Hun bærer konehue og rund pibekrave over den plisserede kappe. Lidt bagved og vendt mod hende står hendes to ensklædte mænd, med hænderne sammenlagt foran brystet; deres pibekraver er kraftigere, og ved håndleddene anes fine kniplingskanter. Ansigtstrækkene er forskellige; manden til venstre, skaldet (?) og med tilspidsende skæg, forekommer ældre end den anden, med kort hår og firkantet skæg. I fodfeltet flankerer to kranier over knogler de afdødes bomærkeskjolde, i midten kvindens (vanlige) Jesumonogram »IHS«, til venstre et pileformet bomærke på skråstivere, til højre spejlvendt 4-tal. - Endnu 1895[43] lå stenen i korgulvet lige foran korbuen, senere indmuret i korets nordvæg, 1969 opstillet mod våbenhusets østvæg.

2) (Fig. 32), o. 1748, med latinsk indskrift over Søren Ottosen Grønbech (Severinus Otthonis Grønbech), f. i Grønbech 1667, sognepræst i

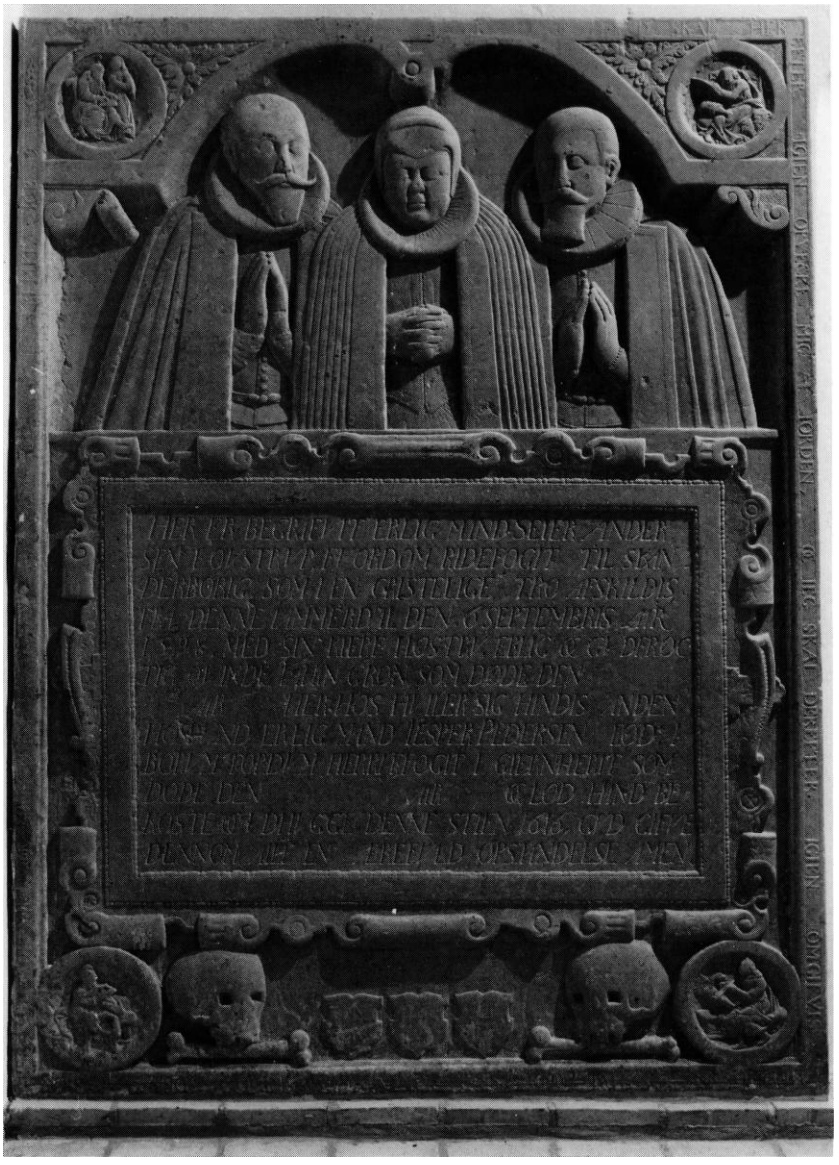

Fig. 31. Gravsten nr. 1, 1616, over herredsfoged Jesper Pedersen, hans hustru Johanne Grøn og hendes første ægtemand, ridefoged på Skanderborg Sejer Andersen i Oustrup (s. 3564). NE fot. 1990. - *Tombstone no. 1, 1616, to Herredsting Judge, Jesper Pedersen, his wife, Johanne Grøn and her first husband, Sejer Andersen, Oustrup, bailiff of Skanderborg Castle.*

Røgen og Sporup fra 1691, provst i Giern herred fra 1714, †31.jan. 1748, med hustruerne Beate Pallesdatter Zoëga (Beate Pahæmonis (!) fili(a) Z(o)æga)[52], †14. febr. 1696 i Røgen, Karen Nielsdatter (Cathrina Nicohai (!) f.), †23. jul. 1700, og Johanne Marie Christensdatter Sommer (Johanna Maria Chri. f. Sommer), †17•,[53] med to sønner med den første hustru, Søren Sørensen (Severinus Sever.) »minist. cand.«, *1692, †1717, og Otto Sørensen (Ottho Sever.), *1696, samt en dødfødt datter med den sidste hustru (jfr. †epitaf).

Grå, ølandsk kalksten, 111x82 cm, indskriften hugget med fordybet kursiv (navnene med store

bogstaver) tværs over stenen. I hjørnerne ovalfelter med relieffer af de siddende evangelister med deres tegn, foroven »St. Mattheus« og »St. Marcus«, forneden »St. Lucas« og »St. Iohannes«. Mellem ovalerne er udsparede felter, foroven med et stort barneenglehoved, flankeret af »Memento Mori« (husk på døden), forneden med et akantusblad hvorunder et vinget timeglas og kranium over knogler, symboliserende forgængeligheden og døden. Den tidligere stærkt skalforvitrede sten står efter restaureringen 1969 med forgyldt indskrift og relieffer på sort baggrund.[54] Opsat på skibets sydvæg.

En *†begravelse* i koret, muligvis for præsterne, der sædvanligvis havde deres hvilested her, er nævnt 1841,[14] da man ønskede et hul i gulvet herover lukket.

Kirkegårdsmonumenter. 1) 0.1851, over Magdalene Sophie lessen, f. Neergaard, *6. dec. 1785 på Liliendal i Sjælland, †22. marts 1851 i Røgen. Indskrift, med fordybet antikva, på rød kalkstensblok stående på tilsvarende plint og kronet af hvidt, latinsk marmorkors; i alt 148 cm højt. På kirkegårdens nordvesthjørne.

2) O.1852, over Iohan lessen, sognepræst til Røgen og Sporup fra 1813 til 1852, f. på Klintholm på Møen 26. dec. 1782, †24. maj 1852 i Røgen. Monument næsten lig nr. 1. og opstillet samme sted; 137 cm højt.

3) O. 1855, over lens Michael Lund, landvæsenskommissær, godsforvalter ved Søbygaards gods, til Klintruplund, f. i Vellev 5. dec. 1792, †12. aug. 1855. Fordybet antikva på hvid marmorplade indsat i cementgrotte, smykket med vedbendblade; 86 cm højt med granitplinten.

Fig. 32. Gravsten nr. 2, o. 1748, over sognepræst og provst Søren Ottosen Grønbech, hans tre hustruer og to sønner (s. 3564). NE fot. 1989. - *Tombstone no. 2, c. 1748, of parish priest and rural dean Søren Ottosen Grønbech, his three wives and two sons.*

For en †(grav)*ramme* over et lig på kirkegården, betaltes 1742 16 sk.[21]

KILDER OG HENVISNINGER

Frijsenborg godsarkiv, Hammel: Syn over grevskabet efter Mogens Friis 1675 (Nr. 266). - *Ved embedet:* Synsprotokol 1862f. - Se i øvrigt fortegnelse over arkivalier vedr. kirkerne i Gammel Skanderborg amt i almindelighed s. 2874 samt forkortelser s. 2875. Fagordbog s. 15.

NM2: Håndskrift: F. Uldall: Om de danske Landsbykirker VI, 1895, s. 317-20. - Indberetninger ved: F. Uldall 1886 (noter) og Beskrivelser af Kirkerne i Gjern Herred, Århus Amt, 1899, s. 29, Chr. Axel Jensen 1911 (noter om inventar og gravsten), P. Fuglsang 1972 (gravsten nr. 2), Poul Grinder Hansen 1980 (*Kristusfigurer), Vibeke Michelsen (*epitafiemaleri), samme og Marianne Linnée Nielsen 1989f. (inventar og gravminder), Karen Stemann Petersen 1990 (dåbsfad nr. 1).

Notebøger. NM2: J.J. Worsaae X, 1850, s. 81 (tårn). Poul Nørlund VIII, 1925, s. 35-42 (bygning, inventar og gravminder).

Tegninger og opmålinger: NM2: Alfred Larsen, udat. (font). *Kgl. bygningsinsp. Århus:* Korrespondance og enkelte tegninger siden 1914.

Litteratur: MeddÅrhSt. 1970, s. 105-06 (restaurering (1964-) 1969 (= ØJyHjemst. XXXV, 1970, s. 145-46)); 1971, s. 97-98 og 1972, s. 17 (alterparti).

Historisk indledning ved Lars Bisgaard, beskrivelse af kirkegård og bygning ved Kjeld de Fine Licht, inventar og gravminder ved Vibeke Michelsen og orgel ved Ole Olesen. Engelsk oversættelse ved Jean Olsen. Redaktionen afsluttet 1991.

[1] DaMag. 4. rk. II, 42.
[2] LA Vib. Århus bispeark. Gjernherredsbog (C3.1081).
[3] KancBrevb. 23. jan.
[4] Samme 26. febr. og 27. marts
[5] Jfr. S.Leth Danielsen: Oustrupgaard og dens Beboere gennem 400 Aar. ÅrbÅrhSt. XXXI, 1938, s. 1-67, der beretter om denne betydelige gård og dens ejere og fæstere, der i perioder også sad inde med en ejendom i Klintrup. I hvert fald i Gjern herred kaster kgl. afgiftsdispositioner på begge sider år 1600 interessant lys over en herredsfogeds honorering; jfr. KancBrevb. bl.a. 28. og 30.jan. 1583, 19. april 1608 og 28. febr. 1634. Det drejer sig her om korntienden af Røgens annekssogn Sporup.
[6] Kronens Skøder 12. sept. 1672 og 28. dec. 1683.
[7] Samme 18. febr.
[8] Synet ligger i Frijsenborg godsarkiv.
[9] Jfr. LA Vib. Århus bispearkiv. Kirker solgt på auktion 1691-1711 (C 3. 1149).
[10] Kronens Skøder 26. april.
[11] LA Vib. Skbg. rytterdistrikt. Jordebogsekstrakter og arkivalier vedr. ændringer i godsets omfang 1719-69 (GRyt. 8. 9).
[12] Bl.a. 1809 nævnes provstens søn Mogens. LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkernes istandsættelse m.m. 1804-23 (C 3. 1151), jfr. E.Egeberg: Silkeborg Slot III, 1924, s. 199, 216 og S. Leth Danielsen (note 5).
[13] LA Vib. Århus bispearkiv. Sager vedr. kirkeejere 1837-44 (C 3. 1156). I korrespondance i forbindelse med de nedennævnte byggearbejder 1864 benævnes ejerne sognets hartkornbrugere.
[14] LA Vib. Provstearkiver. Hjelmslev-Gjern hrdr. Synsprot. 1826-1915 (C 32. 2-3).
[15] S. Leth Danielsen (note 5), s. 33-34.
[16] LA Vib. Århusbispeark. Kirkesynl700f. (C3.1166-76).
[17] Abrahamsen: Orientering, s. 57: 3,2°.
[18] Forneden på den vestre del af skibets nordside er der nogle kvadre, som er 56 og 62 cm høje, mens nederste skifte i øvrigt er 48 cm højt (jfr. Søby, s. 3527). Der er ikke forbandt mellem kor og skib. Beskadigede kvadre i skibets østgavl kan være vidnesbyrd om en brand.
[19] D.v.s. alfa og omega. Læsningen skyldes cand. mag. Gert E. Skov, Århus universitet. Tympanon nævnes af Mackeprang: Granitportaler, s. 169.
[20] LA Vib. Lens- og amtsadm. Skbg. og Åkær 1661-1799. Forsk. dok. 1720-29 (B 5C. 209).
[21] RA. Rtk. Rgsk. 1660-ca. 1848. Skbg. rytterdistrikt. Kirkergsk. 1739-67.
[22] LA Vib. Århus bispearkiv. Gjern hrd. Korrespondance. Røgen-Sporup 1670-1845 (C 3. 576) og Provstearkiver. Gjern hrd. Indk. breve 1800-19 (C 29F. 5).
[23] LA Vib. Provstearkiver. Synsprot. for kirker og præstegårde 1803-19 (C 29F. 4).
[24] LA Vib. Ryttergodserne. Synsprot. for Skbg., Dronningborg og Kolding rytterdistrikter 1724-35 (GRyt 7. 1).

Man havde anført, at »kirken ligger på et meget højt sted for stærk storm og uvejr, så sognefolkene om vinteren ingen lys eller læ kan have, når de for tiden kommer til kirken, og barselkoner må stå på kirkegården, når de skal introduceres, foruden at præsten af vinden igennem kirkedøren tilføjes stor incomodite på prædikestolen, og kirken om vinteren blæser fuld med sne og regn, som ofte tilføjer stor skade«, jfr. note 20.
[25] RA Rtk. 6 års kirkergsk. ... 1620.
[26] Noterne 16 og 20.
[27] Oprindelig kan det kgl. navnetræk have siddet på våbenhuset.
[28] Synsprot.
[29] I en henvendelse af 15. marts 1863 om henstand med arbejdet fra kirkeværgen via provsten og bispen til ministeriet for kirke- og undervisningsvæsen (RA Kultusmin. 1. dept. P 472) nævnes blot en lokal murer og en kyndig tømrer.
[30] LA Vib. Århus bispearkiv. Gjern hrd. Korrespondance. Røgen-Sporup 1670-1845 (C3. 576).
[31] Sognepræst fra o. 1746; jfr. den historiske indledning. 1739/40 omtales »en liden sølvkalk og disk at berette syge med« (note 21).
[32] Er ikke omtalt i det i øvrigt udførlige inventarium 1862 (note 28).
[33] JySaml. 4. rk. VI, 355, jfr. Søby note 33.
[34] LA Vib. Lens- og amtsadm. Skbg. og Åkær amter 1722-44. Sager vedr. rytterdistriktets kirker etc. (B5C. 191 B).
[35] LA Vib. Ryttergodserne. Skbg. rytterdistrikt 1717-67. Dok. og rgsk. vedr. kirker og skoler 1719-66 (GRyt 8.12).
[36] Kummen har en lang revne på den ene side.
[37] Fonten atter renset 1969 og sat på blyplade.
[38] Halkjær Kristensen: Tinmærker, s. 104.
[39] S. 1914 og 1978; Røgens fad »bekostet af herskabet« (note 16).
[40] Figuren synes derimod ikke at have værkstedsfællesskab med de to nedenfor omtalte Kristusfigurer.
[41] Museumsinspektør Marianne Ritzau, Den gamle By, har venligst foretaget supplerende undersøgelser af figurerne.
[42] Jfr. Gertrud Schiller: Ikonographie der christlichen

Kunst, Gütersloh II, 1968, s. 92 og KultHistLeks. IX, 370, 374f. - Vedr. plastiske fremstillinger fra 1200rnes senere del, se Tage E. Christiansen: Maria og Johannes i Storvorde kirke, i Ålborg stiftsårbog 1982, s. 43-51, med henvisninger. Jfr. desuden kalkmalet korsvejindskrift i Højby kirke, DK Holbæk, s. 2152.

[43] Uldall.

[44] Jfr. Chr. Heilskov: En gammel Herredsfogedslægt fra Borum, i ØstjyHjemst. IX, 1944, s. 114f., samt note 5 ovenfor, s. 18-21.

[45] Også 1859 fik stolen fornyet de samme dele (note 14).

[46] Venligst oplyst af gørtlerfirmaet.

[47] RA. Rtk. Rgsk. indtil 1559. 1528-29. Fortegn, over indkrævede klokker (108 A. 11).

[48] LA Vib. Rgsk. for rytterdistrikternes kirker 1716-23 (C 3.2439).

[49] Wiberg: Præstehist. II, 682.

[50] LA Vib. Lens- og amtsadm. Skbg. og Åkær amter 1726-65. Breve fra kirkeinspektørerne etc. (B 5 C, 194 A). Ansøgning 10. febr.

[51] Jfr. DaAtlas IV, 213.

[52] Stenhuggeren har tilsyneladende opfattet forlæggets 1 som et h (i »Pahæmonis«) ligesom i 2. hustrus navn .. »Nicohai«.

[53] Ifølge oplysning fra LA Vib. (j.nr. 2070/1972) var 1. hustru B. P. Z. datter af sognepræsten i Linå og 3. hustru J. M. C. S. datter af sognepræsten i Sjelle. Hun gjorde testamente 1757; jfr. note 49 ovenfor.

[54] 1922 også renset og opmålet (note 28).

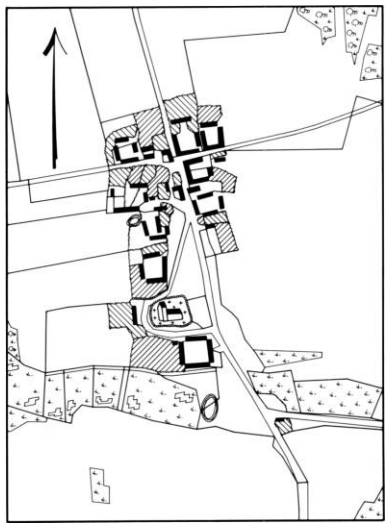

Fig. 33. Røgen 1:10.000. Opmålt 1816 af Niels Christian Rørbye, rettelser medtaget til 1863. Kopieret 1982 af Birgitte Andreasen. - *Map of the village.*

SUMMARY

The small parish church of Røgen is built of granite ashlars and dates from about 1200. A tower and porch were later added. As it stands today the church is irrevocably marked by a restoration undertaken in 1864, when the tower and porch were demolished and the present tower constructed. The apse was also pulled down. During the same restoration the gables of chancel and nave were renewed.

The oldest object in the church is the richly carved Romanesque font of granite. A contemporary aspersorium with worn representation of a beast, possibly a lion, is now at the National Museum in Copenhagen. A late 15th-century chancel-arch crucifix and two effigies of Christ are all now at the Museum Den gamle By in Århus. The two latter effigies are presumably rare examples of devotional images from the Stations of the Cross in the Passion of Christ. The simple pulpit dates from 1650. The rest of the church furniture is more recent, and in the chancel the altar painting by Sven Havsteen-Mikkelsen from 1969 acts as a vivid point de vue.